

Kazak Türkleri Aydınlarının 20. Yüzyılın İlk Yıllarındaki İhtilaller Sürecindeki Milli Mücadeleler ve Manevi Yükselişi

Akzhamal Urazbayeva*

Giriş

Kuşkusuz, Kazak Türklerinin uzun yıllar bağımsızlık için mücadelesi tarihî araştırmalardaki en önemli konulardan sayılmaktadır. Çağdaş tarihsel düşünce, bilim adamlarının ve araştırmacıların deneyimlerini, gerçekleri tasnif ederek, çeşitli tarihsel görüşlerin ve fikirlerin ortaya çıkmasına, teorik sonuçlara yol açarak genişletmeye yol açar. Tarihin derin ve nesnel bilgisi mevcut politik, sosyo-ekonomik ve kültürel çatışmaları ile temasları kolaylıkla analiz etmede yardımcı olabilir. Bu mesele, ilk Rus Devrimi sırasında doğan ve 1920'lerde varlığını bir örgüt olarak durduran Alaş Hareketi'nde yer aldı. Sebebi, oluşumu ve gelişmesi, ülkenin sosyal hayatındaki sosyo-ekonomik, politik süreçler ve ideolojik psikolojik görüntüsü ile doğrudan ilişkilidir. 20. yüzyılın Kazak Türklerinin aydınlarını Alaş Hareketi altında birleştirildi.

Kazak Türkleri aydınlarının özelliklerinden biri, bu Rusya'nın iktisadi, siyasi ve kültürel işgaline karşı merkezileşmiş bir direnişin ortaya çıkışı idi. Kazak aydınlarını temsil edenlerin çoğu Rusya'daki eğitim kurumlarında yüksek öğrenim gördü ve dünya görüşlerini ona göre kalıplaştırdı. Bu, 20. yüzyılın başlarında Kazak bozkırındaki başlıca siyasi hareketi etkiledi. Bu doğrultuda A. Bukeyhanov şöyle demektedir: “*Yakın gelecekte, Kazak bozkırlarında, muhtemelen, ortaya iki siyasi parti çıkacak. Bunlardan biri Kazak Türklerini Müslümanlık adı altında biriktiren dinî örgüt. Ötekisi, kelimenin en geniş anlamında Batı yönü, Kazak bozkırının geleceğini Batı kültürü ile bağlayacak aydınlar temsil eder*” (Bokeyhanov, 1992: 77).

Kazak aydınlarının bu iki siyasi görüşü, özellikle 1917-1920 yılları ortaya çıkan ihtilal sürecinde, Kazakistan devletçiliği konusunda da farklı yönleri tuttu. Sözde “Batılılar” Kazakların geleceğini Rusya'nın bir parçası olarak görüyordu, Çarlık değil ancak demokratik Rusya'nın içinde... Kazak aydınlarının bu görüşleri, devletin biçimi olarak adlandırılan Alaş Partisi'nin taslak programının ilk

* Doç. Dr., Al-Farabi Kazak Millî Üniversitesi, Tarih, Arkeoloji ve Etnoloji Fakültesi, Almatı/
KAZAKİSTAN, akzhamal.urazbayeva@kaznu.kz ORCID: 0000-0002-3391-4488

bölümünde en canlı şekilde yansıtılmıştır. Bu projenin yazarları arasında A. Bukeykhanov, A. Baytursynov ve M. Dulatov isimleri yer almaktadır. Kazak aydınları kendilerini Rusya Federasyonu çerçevesinde “... eşit olarak devletlerin birleşmesinde” gördüler. Taslak program içindeki meseleler şunlar oldu: “*Federal bir cumhuriyette her devlet bağımsız olacak, birlikte iş birliği yapacaklar. Her biri kendi kendini idare edecek*”. Bu mesele, 1918’de Sovyetlerin Üçüncü Tüm Rusya Kongresinde kabul edilen “*Çalışma ve İstismara Uğrayan İnsan Hakları Bildirgesiyle*” doğrudan örtüştü. Alaş Partisi programının yazarları şunları önerdi: “*En yüksek temsilci organın iki tarafta bir yapısına sahip bir meclisi olacaktır, bunlar Kurucu Meclis ve Devlet Duması*” (Muhtar Kul-Muhammed, 2000: 164-166).

Çarlık yönetiminden sonra gelen yeni hükümetin Alaş Partisi’nin programına karşı tutumu net bir şekilde ortaya çıktı. Bolşevikleri bunu burjuva-milliyetçi olarak ilan etti. Bu, Bolşevikleri, Kazak bozkırlarında siyasi hayatı yönetebilecek bağımsız bir şekilde kendi millî görüşlerini geliştirebilecek güçlü bir millî aydınların varlığı rahatsız etti. Bu durum Bolşeviklerin bölgedeki iktidarını mahrum edebilirdi. İşte bu noktada Bolşevikler ile Alaş Partisi’nin temsilcileri arasındaki millî mücadele başladı. Sonuçta Bolşevikler Alaş aydınlarını sürgüne uğrattı veya onlara karşı idam cezasını kesti. Böylelikle bu konu Kazak tarihçiliğinde güncel sayılmaktadır ve tebliğin ana konusu olarak Kazak millî aydınlarının manevi yükselişi ili Rus sömürgeciliğine karşı millî mücadelesini kapsamaktadır.

20. Yüzyılın Başındaki Millî Aydınlar ve Kazakistan’daki Demokratik Dönüşümler

20. yüzyılın başlarında, Kazak aydınlarının siyasi yaklaşımı ve Alaş tarihi üzerine yapılan ilk yayınlar, millî mücadelenin özelliği, ideolojik ve politik platformunun, toplumsal yapının etkileşimi gibi konular çerçevesinde odaklandı. Meselenin araştırılması ile o dönemdeki millî mücadele tarihi Alaş aydınlarının eserleri ile başladı. 20. yüzyılın başlarında bölgedeki Müslümanlık hareketi ile bağımsızlık meseleleri A. Bokeyhanov’un kendi eserlerinde yer aldı. Bunlar esas olarak çeşitli yayın evlerinde yayınlandı. Kazak Türklerinin millî mücadelesi ile uyanışı konusu “*Jizn’ Natsionalnostey*” (Milliyetlerin Hayatı) gazetesinde 3 Ağustos 1919’da “*Devrim ve Kırgızlar*” adı altında A. Baytursunov’un yayınladığı makalesinde işlendi. Makalede yazar, Kazak toplumu Şubat Devrimi ile Kazak Devrimini nasıl algıladığını tasnif etmiştir. Kazakların Ekim Devrimi’ni büyük bir anlayışla karşıladığını söyleyerek, Ekim Devrimi’nin Kazaklar için kesinlikle belirsiz olduğunu belirtmiştir. Çalışmasında A. Baytursunov Bolşeviklerin ülkedeki

şiddetini ve yağmalayıcı tutumunu açık bir şekilde yazmıştır. Buna ek olarak, yazar 5-13 Aralık 1917’de Orenburg’da düzenlenen genel kongre ve kararları hakkında yazıyor. Bunun yanı sıra devrim sırasında Kazak bozkırlarındaki kargaşa ile Kazakların hayatı üzerindeki düşüncelerini paylaşmıştır. Genel olarak, bu eser o zamanlardaki Kazak yaşamını doğru bir şekilde yansıtan samimi çalışmalarından biridir.

Söz konusu dönemin siyasal olaylarının tanıklarından biri A. Kenjin olmuştur ve Alaş’la ilgili objektif bir değerlendirme yapmaya çalıştı. Bölgenin siyasi ve ekonomik durumunu ortaya koyarak, Alaş Hareketi ile ilgili olguları ve belgeleri kullanarak, meseleyi belirli bir düzeyde araştırdı. Buna rağmen araştırmacı A. Kenjin Bolşeviklerin yanını tutarak, *“Alaş Orda’nın bir burjuva hükümeti olduğunu yazdı ve bu yüzden onların Kazak yoksulları ile yarı proleter kitleleri destekleyemediklerini”* yazdı (Kenjin, 1922).

1920’lerdeki Kazak aydınları Kazakça gazete ve dergilerin ortaya çıkmasında katkıda bulunmuştur. “Ak Jol”, “Kazak Tili” (1919’da Semipalatinsk şehrinde yayın gördü. J. Aymautov ilk editörü oldu), “Tilşi”, “Enbekşi Kazak”, “Sana”, “Sholpan”, “Kızıl Kazakistan” gibi birçok basında millî mücadele meseleleri yayınlandı. Bu dergilerde işlenen konular çok farklı idi. A. Baytursunov, H. Dosmuhamedov, S. Seifulin, G. Togjanov, M. Auezov, S. Sadvokasov, J. Aimautov, M. Jumabaev, K. Satpayev gibi Kazak aydınları kendi makalelerini bu gazete ve dergilerde yayınlıyordu. 1920 yılların ortalarında basın yayında, Kültür Devriminde Kazak millî aydınlarının rolü ile ilgili meseleler yayımlanmıştır.

Çarlık ve Sovyet tarihçiliğinde Türkistan Türklerinin millî mücadele tarihi ile siyasi uyanışı “geri” kalmış halkın basit ayaklanması olarak algılanıyordu. Mesela, P. P. Litvinov bu konuda *“Türkistan Müslüman nüfusunun ilk Rus devrimini coşkuyla karşıladığını ve aktif bir rol aldığını”* kanıtlamaya çalıştı. Ancak gerçekte her şey böyle değildi. Halbuki Türkistan Türkleri Rus devriminin fikirlerinin kendisine yabancı olduğunu tüm davranışlarıyla gösterdi. Ve dahası *“Türkistan’daki devrimci durum, ağırlıklı olarak egzojen oldu”*. Bize göre, 19. yüzyılın başından beri Kazak Türklerini Ruslaştırmaya özen gösterildi ve genel anlamda Rusya İmparatorluğu *“toplumu dönüştürme”* fikrini aktif hale getirdi.

Tarihçi H. Abjanov’a göre, Kazak millî aydınlarının siyasi fikirlerinin oluşmasını üç faktör etkiledi. Birincisi, Kazak Türklerinin yaşam sisteminin krizi, kaderi ve tarihsel beklentiler hakkındaki şüphelerin olması. İkincisi, Rusya’da liberaliz

potansiyelinin büyümesi. Üçüncüsü, millî mücadele coğrafyasının genişlemesi ve işgal edilen halkın manevi yükselişi (Kazahstanskaya Pravda, 2009).

Rusya'da yüksek öğrenim görmüş, bozkırdaki süregelen Çarlık politikasının tüm zorluklarını anlayan Kazak aydınları, halkı bağımsızlığa kavuşturmaya çalışmış ve Rus sömürgeci politikasının adaletsizliğine karşı mücadeleye aktif olarak katılmıştır. İlk Rus devriminin yapıldığı yıllarda, Kazak halkının sorunlarını ve taleplerini özetleyen Kazak aydınların ilk program belgeleri ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, 1905 yılında A. Baytursunov, A. Bukeyhanov, M. Dulatov ve J. Akpaev tarafından Kuyandy fuarında Karkaralı dilekçesi büyük önem kazanmıştır. Dilekçede, Kazakların dinî baskısının ve eğitim üzerinden Ruslaştırma siyasetinin durdurulmasını, Kazak çocuklarının ana dilinde yatılı okullar ve yatılı evler oluşturulması ile eğitim sisteminin ona göre düzenlenmesini, Kazak gazetelerin yayınlanmasına izin verilmesini, ata topraklarından tahliyei durdurtmak ve kanuni olarak bu toprakların Kazak Türklerine geri verilmesini, Kazak Türklerinden ülkenin en yüksek makamlarında görev verilmesini talep etti (Bukeyhanov, 1910: 596-597). Böylelikle Karkaralı dilekçesi, Kazak halkının siyasal kültürün oluşum sürecine ivme kazandırdı ve millî düşüncenin oluşmasına sebep oldu.

Söz konusu dönemde Kazak aydınlarının faaliyetlerinde en önemli meselelerin biri devlet dumasına seçimlere katılmak oldu. Ancak Çarlık yönetimi kazakların Devlet dumasında yer almalarına karşı çıktı. Buna bakmadan toprak meselesi ile ilgili olarak, Kazak aydınları şu şartları ortaya koydu: “Temel yasada, Kırgız topraklarının başka hiçbir ortak sahibi olmaksızın Kazak halkına sonsuz mülkiyet hakkına ait olduğu yazılmalıdır. Kazak topraklarının devlet mülkiyeti olarak tanınması ve Rus köylülerinin yeniden yerleştirilmesi ile ilgili yasalar kaldırılmalı, imha edilmelidir. Kazakların izni olmadan Ruslar geçici kullanım için ya da kalıcı olarak toprak almamalıdır” (Sedel'nikov, 1991). Bu öneriler 1917'nin sonuna kadar Kazakların Millî Kurtuluş Hareketi'nde önemli bir yer tuttu. En önemli ikinci şart, Kazak nüfusuna seçim haklarının sağlanmasıydı.

İlk devlet дума seçimleri Mart 1906'da başladı. Seçimlerdeki ana siyasi güç, gelişmiş Kazak aydınlarının yanı sıra anayasal demokratlar (Kadetler) oldu. Seçimlerin yürütülmesi sırasında, Kadet Partisi Semipalatinsk, Akmolinsk, Taşkent, Verny, Uralsk şehirlerine temsilcilerini gönderdi. Kadetlerin seçim öncesi kampanyasının içeriği hem burjuvazinin hem de köylülerin çıkarlarını savunmaktı. Zemstvo ile mahkemenin reformunu talep ettiler, ana sorunu olan toprak meselesini ortaya koydular. Aktif eylemleri ile ilerici görüşleriyle, Kadet

Partisi, Kazak toplumunun hemen hemen tüm kesimlerini kendi tarafına çektiler. Seçimlerin sonucunda, Semipalatinsk bölgesinden İlk devlet dumasına Kadet Partisinin temsilci A. Bokeyhanov, A.K. Berimjanov, Turgay bölgesi Kazak Türklerinin temsilcisi, Uralsk vilayetini A. Kalmenov temsil etti. Böylelikle Kazak aydınlarının sosyo-ekonomik programının genel demokratik yönelimi, geleneksel kimliğini korumaktı (Amanjolova, 1993).

20. yüzyılın başlarında Kazak aydınların tüm faaliyetleri ezilen halkın yaşamlarını iyileştirmektir, yerli halkın siyasi hayata katılımını sağlamaktı, Kazakların bağımsızlığı için mücadele etmekte. Bu bağlamda, toplumsal dönüşümün şiddetli yöntemlerine karşı çıktıklarını ve siyasi mücadeleyle yasal, anayasal bir şekilde hedeflerine ulaşmaya çalıştıklarını belirtmek gerekmektedir. Milli mücadele aydınları, hümanist ilkelerin rehberliğinde, tüm enerjilerini, Kazak halkının Millî bilincinin yükselişine, dünya ekonomisi ve kültürünün değerlerine dahil olmaları için savaştı. Bunun ispatı olarak Kazak aydınlarının eğitim, bilim, kültür, halk sağlığı ve basın-yayımda gösteren faaliyetlerdir.

Kazak Millî Aydınlarının Kazak Devletçiliği Düşünceleri

Kazak tarihçiliğinde Şubat İhtilali ve Ekim Devrimi'ne günümüzde pek önem verilmemektedir. 1917'deki olayları tek bir devrim olarak kabul ediliyor ve bunu Ruslar Fransız İhtilali'ne benzeterek 1917 Büyük Rus İhtilali olarak kabullenmektedirler. Bu yaklaşım hem Rus tarihçilerinin bilimsel yayınlarında hem de konferans konularında yansıtılmaktadır. Bu Devrim 20. yüzyılın Rus tarihi ile Kazakistan'ın modern tarihinin seyrini değiştirdi. Sebebi Kazak Türkleri eski Çarlık sömürgeciliğinden yeni Rus-Sovyet sömürgeciliği sistemine sürüklendi. 1917 olayları Kazakistan'da oldukça trajik sonuçlar doğurdu. Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmelerinin sonucu iç savaşı, 1921'in elden yapılan Kıtılığna, kolektifleşmeye, Kazak köyleri bir felakete ve 1931-1933'teki korkunç Kıtılığa yol açtı. Bu durum Kazak Türklerinin tarih sahnesinde bağımsız bir devlet olarak oluşmasına son verdi.

Buna bakmadan Sovyet sistemi içerisinde Kazak aydınları kendi varlığını korumaya çalıştı. Kazakistan'ın 1917 Ekimi'nden sonraki devlet yapısının bir başka versiyonunu, millî entelijansiyanın başka bir yönünün temsilcisi olan T. Ryskulov tarafından önerildi. T. Ryskulov Kazakistan'ın geleceğini dinî bir örtüsü olmadan Türk birliği içerisinde gördü ve bunun için Millî Mücadele'yi başlattı. T. Ryskulov, Kazak aydınlarının o zamana ait diğer temsilcilerinden farklı olarak Sosyalist Devrim'i ve Bolşevik Partisinin yeni bir proleter devlet yaratma fikrini

tamamen kabul etmiş ve bütün kuvvetlerini Türkistan Devleti'ni kurmaya yönlendirmiştir. 1917 yılının Ekim Devrimi'nden sonraki Kazak aydınları hakkında T. Ryskulov şöyle yazdı: “Devrimden önce Kazak aydınlar arasında iki eğilim gelişti. Kadet Partisi'ne katılan A. Bokeyhanov başkanlığındaki aydınların bir kısmı ve Müslümanların Panislamizm boyutu” (Ryskulov, 1927). Kendisini, sosyalist devrimin fikirlerini kabul eden Müslüman aydınların temsilcisi olarak gördü.

T. Ryskulov, 1918-1920 yıllarında fikirlerini destekleyen diğer Kazak aydınlarla birlikte “*Türk Sovyet Cumhuriyeti'nin*” kurulması için bir plan hazırladı. Bu düşüncenin temelinde, proleter devrimin Doğu'ya yayılması için başlangıç noktası olması gereken Türkistan olduğu inancı vardı. Sovyetler içinde bölgedeki Türk-Müslüman halkların millî varlığını korumak amacıyla o kendi fikirlerini şöyle açıkladı: “*Doğu'daki halkları sermayenin boyunduruğunu engellemek için, büyük güçlerini Doğu'ya doğru hareket ettiren, dünyadaki kurtuluş hareketini ezmek için dünya emperyalistlerine karşı inatla mücadele ediyoruz. Türkistan, Doğu için proleter halkın egemenliğinin deneyimli bir alanı haline gelmeli ve böylelikle Doğu halkları arasında devrimci hareketin gelişmesinde katkıda bulunmalıdır. Buna karşılık, Doğu'daki devrimci hareket, dünya devriminin kaderi üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmalıdır*” (Ryskulov, 1997: 227, 304). Başka bir ifadeyle, T. Ryskulov, “Türk Cumhuriyeti'ni”, Millî Kurtuluş Hareketi biçiminde Doğu'nun komşu ülkelerinde de cevap verecek olan Müslümanlar arasında sağlıklı bir devrimci duygu uyandırmak arzusunu haklı çıkarmıştır (Gafurov, 1972).

Müslüman bölgesel konferansta “*Türk Cumhuriyeti'nin*” kurulmasını dile getirildi ve Müslüman parti örgütlerinin çoğunluğunun temsilcileri arasında destek buldu. Bu mesele III. Bölgesel Müslüman Konferansı'nın “*Özerklik ve Türkistan Anayasası*” kararında şöyle ifade edildi: “*İşçilerin ve ezilen halkların uluslararası birliği çıkarları doğrultusunda komünist ajitasyon yoluyla Türk halklarının Tatarlar, Kırgızlar, Başkurtlar, Özbekler vb. bölünmesi fikrini yok ederek, ayrı ayrı küçük cumhuriyetler oluşturmak yerine Sovyetlere girmeyen diğer Türk halklarla birlikte “Türk Sovyet Cumhuriyeti” adı altında birleştirmek ve güçlendirmek gerekmektedir*”. Burada bu mesele ilk kez tüm Türk Müslüman halklarını bir dünya proleter devrimi fikrini birleştirme gereği önerisinin, 1918'de “*Müslüman İşçileri Parti Çalışması*” kararını kabul eden Türkistan Cumhuriyeti Komünist Partisi'nin ilk kongresinde ifade edildiği belirtilmelidir. Bu bağlamda iki mesele ortaya koyuldu: “*Birincisi, Tüm Müslümanların yeni hayatını kurmak için, Türkçe Rusça ile eşit olarak resmî dil olmalıdır. İkincisi, en hareketli ajitasyon ve Sovyet çalışmalarındaki geniş kitlelerin katılımı için ulusal meseleler üzerindeki tüm bölgesel, ilçe ve yerel Sovyet komiseri ile birlikte oluşturulmalıdır*” (Sagadeev, 1990).

T. Ryskulov, Türk Sovyet Cumhuriyeti'nin kurulması için projesini önerdi. Özellikle Türkistan'ın Türk halklardan oluşan bir ülke olduğunu yazmış ve Türkistan Cumhuriyeti'nin Türk halkının kendi kaderini belirleyen yerli halk olarak kabul edildiği bir ulusal Sovyet Cumhuriyeti olarak görülmesini önermiştir (Ustinov, 1996). T. Ryskulov'un Türkistan Cumhuriyeti projesi, Rusya Federasyonu içindeki ulusal-bölgesel devlet olarak kurulma meselesi partinin merkez komitesi tarafından uygun görülmüştü ve aynı zamanda kendi özelliklerine de sahipti. Projenin ilk paragrafında şöyle yazılmıştır: “*Özellikle beş bölgeden oluşan Türkistan Cumhuriyeti'nde Kazaklar, Özbekler, Türkmenler vb. Türk kökenli halklarla beraber Türk kökenli olmayan Tacikler ve diğer etnik gruplar yaşayacaktır*”. İkinci paragrafında ise: “*Türkistan Cumhuriyeti, Türk halklarının kendi kendini belirleyen yerli halk olarak kabul edildiği bir ulusal Sovyet Cumhuriyeti olarak kabul edilecektir*”. T. Ryskulov, Türkistan Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adı yerine Türk Sovyet Cumhuriyeti olarak ve Türkistan Komünist Partisi yerine Türk Halklarının Komünist Partisi'ne yeniden adlandırmayı önerdi. Ona göre, cumhuriyetin ve partinin bu adı Türkistan halklarının kimliğini daha doğru yansıtacak (Ryskulov, 1984: 24-25).

Bu proje Ocak 1920'de Türkistan'ın Komünist Partisi'nin V. Konferansına sunuldu. Başlangıçta, konferans “Ryskulov” projesini onayladı. Ancak daha sonra 22 Şubat 1920'de, ikinci bir tartışmada bu taslak Türk komisyonu tarafından reddedildi. Türkistan merkez yürütme komitesinin üst düzey yetkililerinden oluşan heyet başkanlığındaki T. Ryskulov, Moskova'ya yola çıktı. Komünist Partisi merkez komitesine önce bir mutabakat sağladı, ardından Türkistan Özerk Cumhuriyeti ve Komünist Partisi'nin yeniden isimlendirilmesini öneren bir rapor sundu. Aynı zamanda, T. Ryskulov, bölgedeki durumu Lenin'e izah etmek için bir araya geliyor. Ancak merkez komitesine teklif edilen proje yine reddedildi. Moskova'dan döndükten sonra, T. Ryskulov ve iştirakleri, Türkistan Komünist Partisi'nin Müslüman bürosunda çalışmak üzere istifa etti (Ryskulov, 1984: 20).

T. Ryskulov halkının bir vatanseveriydi, içtenlikle onu diledi, halkın sorunlarını biliyordu. Zaten Sovyet iktidarı döneminde, Bolşevik parti ve hükümetindeki yüksek mevkilerde, kendi kariyeri ve kişisel güvenliğine yönelik tehdide rağmen, yerli halkın çıkarlarını kongre ve konferanslarda savunmak için defalarca konuşmalar yaptı.

Türkistan'a yönelik politikası reddedildikten sonra Komintern'in temsilcisi olarak Moğolistan'a gönderildi. Göçmen kökenli olduğu için kısmen seçilmiş olmasına rağmen bir Sovyet ve bir komünist olarak hareket etti. SSCB'nin çıkarlarını

savunmak için, kendi başına yakın olan, ancak Moğol bağlamına uyarlanmış fikirler için savaştı. Sovyet politikasının iyi bir uygulayıcısı olarak görünmeyi amaçladı. Görevinde kısmen başarılı oldu ve yaklaşık 10 ay sonra Ağustos 1925'te Moskova'ya geri döndü (Khalid Adeeb, 1998).

1926'nın başında bir Kazak olarak yeniden Kazakistan'a atandı, ancak bu uzun sürmedi. Onun varlığı neredeyse tüm politik aktörler tarafından reddedildi. Merkezi iktidar, Rusya Federasyonu Cumhuriyetinin başkan yardımcılarında biri haline geldiği Moskova'ya geri çağırılmaya karar verdi. 1920'den 1936'ya kadar Kazakistan, Rusya Cumhuriyeti'nin özerk bir cumhuriyetti.

1926 ve 1927 yılları arasında, Rusya Cumhuriyeti'nin merkezi organları ile ulusal özerk cumhuriyetler ve bölge arasındaki ilişki üzerine bir komisyon çalışıyordu. Ryskulov bu komisyonun bir üyesiydi ve ulusal kurumların çıkarlarını savunmak için çaba sarf etti. Özel bir konferans için ulusal özerk kurumların delegelerini toplamak üzere Moskova'daki Sovyetlerin bir kongresinden yararlandı. Bu konferansı Kasım 1926'da SSCB'nin Merkez Yürütme Kurulu'nun ulusal bürosunun üyesi olan başka bir Kazak S. Asfendiarov ile birlikte düzenledi. Davet "vatandaşlar" adına yapıldı (Mihajlov Valerij, 1993). Terim, 1922 yılında bazı Rus olmayan komünistler tarafından, SSCB'nin yaratılması hakkındaki tartışmalardaki merkezileşme eğilimine karşı iddialarını birleştirmek amacıyla kullanılmıştı. Katılım büyük değildi ve konferansta öne sürülen öneriler dikkate alınmadı. Ryskulov'un kendi ulusal politikasını uygulamadaki son denemesiydi.

1937'deki tutuklanmasına kadar, Moskova'daki pozisyonunda kaldı ve bir Sovyet görevlisi olarak hareket etti. Özellikle Kazakistan ve Orta Asya ile ilgili konulara atandı ve Kazakistan'daki durumdan endişe duydu. Ryskulov, 1930'ların başında göçebelerin kolektifleştirilmesi ve sedanterizasyon kampanyalarına katıldı. Kazakistan'da korkunç bir kıtlık başlıyor ve bazı Kazak yetkilileri Kazak olarak ona itiraz ettiler. Kolektivizasyon politikasını azaltmak için etkisini kullandı. Hayatının son yıllarında Sovyet vatandaşlığı ve uygun milliyetçilikte kullanılan çifte kimliği takiben kendisini Sovyet Kazak olarak tanımladı.

Tutar Ryskulov'un biyografisi, milli kimliğin ilk önce, kendine özgü bir etnik gruba ait olmadığına ve münhasır olmadığına işaret etmektedir.

Kimlik, içeriğe, ağa ve politik projeye göre oluşturulur ve bu kriterlere bağlı olarak değişir. Ulusların oluşturulması, önceden var olan veya tasvir edilmiş tanımları kullanır ve bunları karıştırır. Ryskulov siyasi faaliyetine ortak bir Kırgız çıkar fikrine

başlamış, daha sonra Müslüman ve Türk atasözlerinden geçmiştir. Sonunda bir Sovyet Kazak'a sunmak zorunda kaldı. 1917'den önce devrimci bir deneyime sahip olmayan ve Sovyet rejimine toplumlarının dönüşümüne öncülük eden bir rol oynama fırsatını yakalama niyetiyle yola çıkan Rus olmayan genç zekalılardan biriydi (Buttino Marco, 2003).

Sovyet merkezi iktidarı, devrimin ilk yıllarında pragmatik güdülere cevap veren yeni uluslar için bir çerçeve oluşturdu, yani başta Rus olmayan nüfusun Sovyet rejimine yöneltilmesi. Bolşevik liderler, Marksist ilkelerle uyumlu olacak olan bu popülasyonlara yönelik bir politika hazırlamayı da istemişlerdir. Uluslar komünizmin yükselişine doğru geçici bir adım olarak görülüyordu. Her milletin proletaryasına etkili güç verildi. Gelecekte sınıfsız bir toplumun kurulması, ulusları tek bir proleter kimlik haline getirecektir. Gerçek şu ki tam tersiydi: Ruslar ve eski inkarlar arasındaki boşluk ya ulusal farklılıkların ortadan kaldırılmasına ya da dengeli bir ilişki doğrultusunda.

Paradoksal olarak, Sovyet ulusal politikası, 1917'de ulusal hareket tarafından desteklenen özerk projeler ve özellikle de Alaş partisinin arkasındaki Kazaklar ile tutarlıydı. Kazak Sovyet cumhuriyetinin sınırları, neredeyse iddialarını örtbas etti. Sovyet sonrası Orta Asya Cumhuriyetlerinin hemen hemen tamamında iç kimlikle ilgili çatışmalar ortaya çıkmasına rağmen, bu yıllarda yaratılan uluslar bugün hala ayakta duruyor. Kazakistan örneğinde Sovyet döneminde yok edilen aşiret akrabalıkları (żuz ve kabileler) 1991'den beri yeniden ortaya çıkmaktadır. Kimlik meselelerindeki farklılıklar sıklıkla bölgeselcilik (güney, batı, kuzey ve merkez) açısından ifade edilmiştir ama Kazak kimliği ilk önce. Bu makalede anlattığımız siyasal kimliğin akışkanlığı, mevcut varyasyonların çokluğuna dayanmaktadır. Bazı siyasal isimler uzun vadeli tarihte daha yaygındır. Bizim örneğimizde bugün Kazakistan bir şekilde Kazak Hanlığının devamı niteliğinde. Fakat Kazak atama yüzyıllar boyunca kaldıysa, her zaman politik kimlik için geçerli olan bir şey değildi.

Sonuç

Ulusal kimlik, güç mücadelesinde bir grubun ihtiyaçlarına bağlı olarak olası tanımlardan birini destekleyen hareketli bir yapıdır. Bir topluluk duygusuna, gerçek bağlara ve mevcut ilişkilere dayanır. İki temel çağdaş düşünceyi benimsedi: modernizm ve bilincin uyanışı. Ulusal bilinç, dünya alanında hesaplanma ihtimali ile ilişkilendirilen modernizmin niteliklerinden biri olarak kabul edildi. Kimlik,

bireylerin tercihi olarak düşünülemez. Sorun, belirli bir gruba aittir ve grupların kendilerini daha büyük birimler halinde yeniden yapılandırılmış olup olmadığıdır. Türkistan 19'uncu yüzyılın ikinci yarısında Ruslar tarafından işgal edildi. Kazak kabileleri Çarlık İmparatorluğu'nun özneleri haline geldi, ama onlar kendilerini aşağı bir konumda tutan tuhaf bir statü için bir meseleydi. 1822 yılında inorodets (Rus terimiyle allojen veya yabancı) statüsünün kurulması, Avrupa nüfusu ve çoğunlukla Sibiry ve Orta Asya'nın yerlileri olan inorodtsı (çok sayıda inorodets) olarak sınıflandırılan insanlar arasında net bir ayırım yaratmıştır. Bu statü, Rus olmayan nüfusları idari ve politik olarak özümseme girişimiydi. Bununla birlikte, Ruslaştırma ve Hıristiyanlaştırma politikalarına rağmen Çarlık yönetimi her zaman Ruslarinki ile aynı hakları reddetmeyi başardı. Bu nedenle, inorodtsı kısmen kendi ulusal fikrine dayanarak kendi yollarını aradı. Soru, bu nüfusların yerini modern bir devlette tespit etmektir. Her iki kesimde de Rus ve allojen toplumlar sorunla ilgiliydi, ancak 1917 devriminin zamanına kadar hiçbir cevap bulunamadı.

Alaş entelektüelleri Kazak nüfusu içinde geniş bir destek elde ettiler, çünkü Kazak'a karşı Rus tehditlerini tanıyarak benzersiz bir Kazak yolunu desteklediler. Her ne kadar Kazakyanın yeniden bir kavrayışını desteklemiş olsa da göçmenliğin rolünü azaltmaya, Kazak toplumunun ilerlemesine izin vermeye ve Kazakların modellerle bağlantı kurduğu medeniyetlere bakmaya çalışmış olsalar da böyle bir modelin tam olarak benimsenmesini önermediler. Bu genel olarak sekülerleşmiş entelektüeller için Ruslar Kazaklar arasındaki tarihi, her iki modelin de tam olarak benimsenmesinin, Kazakların eşsiz bir insan olarak yok edilmesi anlamına geleceğini göstermiştir. Bu nedenle her iki medeniyetin de iktidar kazanmaya çalıştığı gibi Alaş entelektüelleri her bir medeniyet modelinin özelliklerini seçerken geleneksel Kazakların özelliklerini de korumuştur.

Kazak eğitiminde ve dininde kalıcı Rus etkisi ve politikasında Rusçuluğa geçişin ardından, Alaş'ın bu grubun iki uygarlık modeli arasındaki yerleşimini en çok açığa vuran meseleler üzerine konumlandırmasını sağladı. Eğitim konusunda Alaş, Rusya'da laik eğitim modelini kabul ederek, Kazak'ta öğretimin yapılması gerektiğini belirtti. Aynı şekilde, laik devletin liberal fikrini kabul ederken, aynı zamanda Kazak'ın İslami yönünü destekleyerek ve daha büyük İslam dünyasıyla bağlantı kurmayı da teşvik ettiler. Bu konumların her birinde, Alaş entelektüelleri Rus'un Kazak'a karşı tehdit olarak gördüler ve her iki tehdidi de sınırlayabilecek bir pozisyon oluşturmaya çalışırken, aynı zamanda Kazak toplumunun ilerlemesini de hızlandırdılar.

Kazak toplumu, 1905'teki bozkırın siyasileştirilmesinden sonra, Rus varlığının ve iktidarının şüphesi olduğunu gösterdi. 1905'te Karkaralinsk Dilekçesi İslami dirilişi çağrısında bulundu, ancak Pantürkist düşünceden yoksun kaldı. 1916'da Çarlık karşıtı isyana katılan Kazaklar, onlar için İslam'ın öncelikle bir motivasyoncu olduğunu ve kendi başına bir sebep olmadığını gösterdi.

Kaynaklar

- Amanjolova, D. A., *Partiya Alaş: İstoriya i İstoriografiya*, Semipalatinsk 1993.
- Bokeyhanova, A., *İzbrannoye*, Almatı 1992.
- _____, A., *Kirgizi, Formı Natsional'nogo Dvijeniya v Sovremennih Gosudarstvah*, Sankt-Peterburg 1910.
- Buttino, Marco, (2003), *La rivoluzione capovolta. L'Asia centrale tra il crollo dell'impero zarista e la formazione dell'URSS*. Naples
- Gafurov, K.A., *Bor'ba za Natsional'noye Sploçeniye Trudyashihsa Sredney Azii i Kazahstana, 1917-1924*, Moskva 1972.
- Kazahstanskaya Pravda*, 23 Maya 2009.
- Kenjin, A., *K İstoriçesкой Otsenke Deyatel'nosti "Alaş Ordı"*, *Stepnaya Pravda* (Orenburg), 14 Noyabrya, No 247, 1922
- Khalid, Adeeb, *The politics of Muslim cultural reform: Jadidism in Central Asia*. Berkeley 1998.
- Mihajlov, Valerij, "Komandirovka v Turkestan", *Prostor* No 5: 234-248, 1993.
- Muhtar Kul-Muhammed, "Alaş" Bağdarlaması: Qınayat pen Aqiqat. Programma "Alaş"; *Fal'sifikatsiya i Deystvitel'nost*, Almatı 2000.
- Ryskulov, T. R., *Selected works*, Alma-Ata: Kazakhstan 1984.
- _____, T., *Kazahstan*, Moskva-Leningrad. 1927.
- _____, T., *Naşı Zadaçı v Turkeстане. Privetstvennaya Reç T. Ryskulova ot İmeni Kraymusbyuro na III Syezde Kommunističesкой Partii Turkeстана. Sbornik Soçineniy*, Tom 1, Almatı 1997.
- Sagadeev, A.V., *Mirsait Sultangaliyev i İdeologiya Natsional'no-Osvoboditel'nogo Dvijeniya. Analitiçeskiy Obzor*, Moskva 1990.
- Sedel'nikov, T., *Bor'ba za Zemlyu v Kirgizskoy Stepi: (Kirgizskiy Vopros i Kolonial'naya Politika Pravitel'stva)*, Alma-Ata 1991.
- Ustinov, V.M., *Turar Ryskulov: Outline of political biography*. Almaty: Kazakhstan 1996.